

WITOLD WARCHOLIK

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Polska ■ Pedagogical University of Krakow, Poland

Uczelnia – nie-miejsce? Poziom wiedzy społeczności akademickiej o uniwersytecie w kontekście przywiązania do miejsca

University – a non-place? Level of knowledge of the academic community regarding the university in the context of attachment to a place

Streszczenie: W artykule przedstawiono wyniki badań ankietowych, zmierzających do oceny poziomu wiedzy społeczności akademickiej o uczelni, w kontekście przywiązania do miejsca. Próbę zbadania komponentu poznawczego, jednego z wielu aspektów identyfikacji z miejscem, podjęto w celu określenia, czy uczelnia jest postrzegana przez studentów i pracowników naukowych jako anonimowe nie-miejsce. Wyniki sondażu diagnostycznego zostały uzupełnione definicjami i aktualnym stanem badań nad problematyką miejsca i przywiązania do miejsca. Zarówno w przypadku studentów, jak i pracowników wykazano ograniczoną wiedzę o uczelni, z którą grupy te związane są w okresach mierzonych w miesiącach lub latach. W przypadku pracowników naukowych prawidłowe odpowiedzi przeważały jedynie w pytaniach opierających się na informacjach organizacyjnych i proceduralnych, w przeciwieństwie do tych, które dotyczyły historii i aktualnych wydarzeń związanych z głównym gmachem uczelni i jego bezpośrednim otoczeniem. W świetle tych odpowiedzi uczelnia jawi się raczej jako anonimowe nie-miejsce, nieposiadające głębszych symbolicznych i społecznych znaczeń, niż miejsce, z którym społeczność akademicka się identyfikuje. Budynki uczelni, podobnie jak współczesne lotniska i dworce, stacje benzynowe, hotele itp. stają się w studenckich doświadczeniach z uczelnią bardzo podobne do siebie.

Abstract: The article presents the results of the survey aimed at determining the level of knowledge of the academic community about university in the context of attachment to a place. In order to determine whether the university is perceived by students and academics as an anonymous non-place, the author examined the cognitive component, one of many aspects of place identity. The results of the surveys were supplemented with definitions and the current state of research on the place issues and attachment to the place. Both students and employees exhibited limited knowledge about the university at which they spend their time measured in months or years. In the case of academics, correct answers prevailed only in questions based on organisational and procedural information, as opposed to those regarding the history and current events related to the main building of the university and its closest surroundings. In the light of these answers, the university appears to be more like an anonymous non-place, without deeper

symbolic and social meaning, than a place with which the academic community identifies itself and to which it is attached. The university buildings, like modern airports, stations, petrol stations, hotels, etc., are becoming very similar for the students in their experience with the university.

Słowa kluczowe: miejsce; nie-miejsce; przywiązanie do miejsca; społeczność akademicka; tożsamość

Keywords: academic community; attachment to a place; identity; non-place; place

Otrzymano: 17 października 2020

Received: 17 October 2020

Zaakceptowano: 21 marca 2021

Accepted: 21 March 2021

Sugerowana cytacja/Suggested citation:

Warcholik, W. (2021). Budynek uczelni – nie-miejsce? Poziom wiedzy społeczności akademickiej o uniwersytecie w kontekście przywiązania do miejsca. *Przedsiębiorczość – Edukacja [Entrepreneurship – Education]*, 17(1), 35–48. <https://doi.org/10.24917/20833296.171.3>

Wstęp

Przywiązanie do miejsca jest jedną z najważniejszych ludzkich cech, dlatego człowiek w przestrzeni zwykle dąży do wyróżnienia własnego obszaru. Potrzeba zadomowienia, zakorzenienia, a równocześnie – pragnienie niezależności i wolności wyboru, stanowią dwa wymiary ludzkiego myślenia o świecie. Jak zaznacza M. Lewicka (2012), w literaturze spotkać można określenia, takie jak: przywiązanie do miejsca (*place attachment*), identyfikacja z miejscem (*place identity*), doświadczanie miejsca (*sense of place*), zależność od miejsca (*place dependence*), poczucie „bycia w” (*insideness*), osadzenie (*embeddedness*), zakorzenienie (*rootedness*), przywłaszczenie (*appropriation*), poczucie przynależności (*belongingness*), zadowolenie z miejsca (*residence satisfaction*) oraz topofilia (*topophilia*). Współczesny człowiek, często przemieszczający się, chętny do doznawania nowych wrażeń, prowadzący zmienny styl życia, skoncentrowany na sobie, dobrach materialnych, jest jednakże przykładem osoby wykorzenionej z miejsca. Nie łączą go z miejscem żadne sentymenty, emocje, więzi ani też ludzie (Paprzyca, 2015). Obecne przejawy mobilności, takie jak laptop, komórka, lotnisko itp. znacząco zmieniły rozumienie zakorzenienia.

Przykładem instytucji, która buduje swoją tożsamość w silnym związku z tradycją, jest uczelnia. Pracownicy i studenci kreują swoją świadomość akademicką m.in. dzięki odwoływaniu się do postaci i wydarzeń z przeszłości uczelni. Jednocześnie współczesny uniwersytet coraz częściej opisywany jest jako instytucja społeczna dostarczająca pakietów usług, swego rodzaju „fabryka wiedzy”. Studenci nie traktują już swojego pobytu na uniwersytecie w kategoriach przynależności do społeczności akademickiej, lecz coraz częściej jak pobyt w ogromnym domu towarowym (Knasiecka-Falbińska, 2014).

Celem niniejszego artykułu jest określenie poziomu wiedzy pracowników uczelni i jej studentów w kontekście przywiązania do miejsca. Badanie komponentu poznawczego, jednego z wielu aspektów identyfikacji z miejscem, może być przyczynkiem do odpowiedzi na pytanie o to, czy uczelnia jest postrzegana jako anonimowe nie-miejsce. W przypadku wykazania potencjalnej ograniczonej wiedzy o jednostce organizacyjnej, w której badana grupa spędza czas mierzony w miesiącach lub latach, trudno bowiem mówić

o przywiązaniu do miejsca, identyfikacji, doświadczaniu czy też poczuciu „bycia w”. Znanymi z literatury przykładami nie-miejsc są lotniska (Wróbel, 2018), stacje benzynowe (Cwynar, 2017), cmentarze (Fabiszak, Brzezińska, 2018), food court (Karpińska, 2007), przestrzenie hotelowe, bankowe, dworcowe, szpitalne (Urry, 2007), doki i autostrady.

Przeprowadzone badania są próbą weryfikacji wniosków wynikających z obserwacji poczynionej na różnych płaszczyznach życia akademickiego studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (Majchrzak, 2013). Wykazano tam bowiem, iż większość żaków traktuje uniwersytet jak „nie-miejsce”, czyli przestrzeń, w której są tylko terminalnie – jak na lotnisku, dworcu czy też w przychodni lekarskiej. Pojmują je w kategoriach przedsiębiorstwa usługowo-produkcyjnego. Stanowią wspólnotę doświadczeń, ale nie prawdziwą wspólnotę opartą na zaufaniu i więziach (Knasiecka-Falbińska, 2014). Większość badanych w czasie wolnym dystansuje się od uczelni – nie wynika to z niechęci do UMK, ale raczej z wyboru innych aktywności związanych z prywatnymi zainteresowaniami (muzyka, sport) (Bielska, Magoń, Szczepaniak, 2015). Deklarują oni jednak zainteresowanie (głównie za pośrednictwem grup na Facebooku itp.) tym, co się na uniwersytecie dzieje – wydarzeniami naukowymi i kulturalnymi. Pozytywne opinie o UMK, zadowolenie z miasta i studiowania, deklaracje chęci zdobywania wiedzy o uniwersytecie – wszystkie te czynniki nie przekładają się jednak na wiedzę o uczelni. Co piąty badany nie wie, kto jest jego dziekanem, co drugi nie potrafi wskazać nazwiska rektora. Badani znają też średnio nazwy sześciu z siedemnastu wydziałów (Bielska, Magoń, Szczepaniak, 2015).

Miejsca i nie-miejsca. Przywiązanie do miejsca

Miejsce najprościej zdefiniować można jako sumę trzech elementów: fizycznej lokalizacji, znaczeń, które są mu przypisane, oraz aktywności (działań) w nim podejmowanych (Bańka, 2002; Bierwiaczonok, 2018 za: Libura, 1990; Gnieciak, 2013). K. Nawratek (2008) uważa, że gdziekolwiek by nie przebywał człowiek, to w coraz większym stopniu określa go to, co może on ze sobą przenieść. Korzenie rozumienia miejsca tkwią w naszej biografii i doświadczeniach, w języku: „nasz dom”, „nasza ulica”, „nasze miasto”, „nasza okolica” (Dymnicka, 2011).

Miejscem rozumianym w perspektywie humanistycznej jako wynik społecznej aktywności człowieka czy społecznie wytworzona przestrzeń interesują się architektura, urbanistyka, antropologia kulturowa, psychologia środowiskowa, geografia humanistyczna, ekonomia i teoria organizacji biznesu (Wróbel, 2018). Miejsce jest przestrzenią istotną dla człowieka, przekształcaną przez przydawane jej znaczenia (Chmielewski, 2010). G. Böhme (2013) twierdzi, że krajobrazy, parki, miasta, budynki, a także ludzie i artefakty, w tym dzieła sztuki, oddziałują na nas poprzez swoją atmosferę. Wreszcie, miejsca mają wiele wymiarów i znaczeń dla ludzi, organizacji i instytucji, są skonstruowane i doświadczane jako materialne artefakty, sieci relacji społecznych oraz produkty dialektycznej gry różnych aktorów w procesach społecznych (Massey, 1995). Zestawienie tekstów definiujących problematykę znaczącego miejsca zawiera praca *Key Texts in Human Geography* (Hubbard, Kitchin, Valentine, 2008), a opracowanie *Key Thinkers on Space and Place* (Hubbard, Kitchin, Valentine, 2004) zawiera listę ponad 50 autorów, którzy wnieśli istotny wkład w rozwój koncepcji miejsca. Spojrzenie odmienne od geograficznych ilościowych metod definiowania przestrzeni, a oparte na indywidualnych doświadczeniach

i społecznych interakcjach, prezentują badacze tacy jak Yi-Fu Tuan (1974), E. Relph (1976) i A. Buttner (1980). M. Mendel (2017) w nurcie tzw. pedagogiki miejsca, która zakłada obligatoryjnie wychowującą rolę miejsca, traktuje je jako potencjalnie nośną kategorię, mogącą stymulować i wspierać wzory myślenia pedagogicznego.

Coraz większą część przestrzeni w świecie współczesnym zajmują nie-miejsca – przestrzenie pozbawione tożsamości, gdyż autostrada, hol hotelowy, hala lotniska są identyczne w różnych miastach, państwach, na różnych kontynentach (Glyda, 2013). W przestrzeni miast zjawisko braku powiązania z miejscem doprowadza coraz częściej do tworzenia się „miejsc bez duszy”, pustoszenia miejsc o walorach historycznych, kulturowych, położonych w ich centrach, zastępowania ich nie-miejscami w galeriach handlowych, hipermarketach. Nie-miejsca, *non-lieux*, miejsca negatywne – anonimowe, pozbawione tożsamości, wzmagające poczucie wykorzenienia i wyobcowania, są przestrzennymi znakami współczesnej duchowej pustki i egzystencjalnego wyalienowania (Augé, 2011). Zaproponowana przez M. Augé opozycja miejsca – nie-miejsce wspiera się na kilku wartościujących przeciwstawieniach: swojskie – obce, imienne – anonimowe, statyczne – dynamiczne, trwałe – efemeryczne, konkretne – ogólne itp. Nie-miejsca stają się terminem negatywnym. Różnice między miejscem a nie-miejscem polegają na tym, że w tym drugim żadne organiczne życie społeczne nie jest możliwe. Warunkiem kontraktu między osobą a nie-miejscem jest np. okazanie ważnego biletu (lotniczego, kolejowego, autobusowego itp.), posiadanie paszportu lub prawa jazdy, czy zaakceptowanie karty płatniczej przez terminal (Cwynar, 2017). Pedagodzy definiują i rozpatrują pojęcie „miejsca bez miejsca” w przedszkolu (Kurcińska, 2018) i domu dziecka (Kurzynoga, 2012).

Ze względu na brak wypracowanej jednolitej, interdyscyplinarnej metodologii, w przypadku pojęcia „przywiązania do miejsca” należy odnotować brak spójności definicyjnej, terminologicznej (Rychlewska, 2010). Pojęcia takie jak społeczne przywiązanie, zależność od miejsca, poczucie miejsca, poczucie wspólnoty, identyfikacja z miejscem, w dużej mierze tożsame, sprowadzają się do próby opisu emocjonalnego zaangażowania, więzi między jednostką a wspólnotą lokalną czy danym miejscem (Hidalgo, Hernández, 2001). Przywiązanie do miejsca analizowane jest zwykle z perspektywy różnic indywidualnych w nasileniu zróżnicowanych wymiarów poczucia miejsca (Mandal, Moroń, 2017), a najczęściej stosowaną metodą pomiaru przywiązania są narzędzia kwestionariuszowe (Hammit, Backlund, Bixler, 2006; Hernandez i in., 2007; Jorgensen, Stedman, 2006; Williams, Vaske, 2003). Takie ilościowe podejście trafnie odzwierciedla złożony, wielowymiarowy charakter przywiązania do miejsca, wynikający ze zróżnicowanych uwarunkowań (geograficznych, przyrodniczych, socjodemograficznych, społecznych). Nie daje jednak możliwości dokonywania pełnej analizy psychologicznych znaczeń związanych z przywiązaniem do miejsca (Mandal, Moroń, 2017), dlatego instrumentarium badawczym, pozwalającym na odkrywanie znaczeń nasycających poczucie bycia przywiązanym do miejsca, są przede wszystkim metody jakościowe (Stedman, 2003). W podejściu typologicznym do problematyki przywiązania do miejsca (Hay, 1998; Riger, Lavrakas, 1981; Shamai, 1991) mamy do czynienia ze swoistym uporządkowaniem jakościowych charakterystyk opisujących stosunek człowieka do miejsca. Tym samym uzyskujemy całościowy obraz specyfiki przywiązania, niemożliwy do uzyskania drogą pomiaru wybiórczych wymiarów poczucia miejsca (Mandal, Moroń, 2017). W literaturze przedmiotu wydziela się dwa wymiary przywiązania do miejsca: a) zakorzenienie, fizyczne przywiązanie (*rootedness, physical attachment*) do „własnej ziemi”, przekonanie, iż posiada ona unikatowe,

wysoko oceniane przez jednostkę cechy, oraz b) społeczne przywiązanie, więź (*social bonding, bonding*), czyli aprobująca świadomość przynależności do grupy, kult wspólnych wartości (Rychlewska, 2010). Należy również nadmienić, iż pojęć „przywiązanie do miejsca” oraz „identyfikacja z miejscem używa się w literaturze zamiennie lub rozłącznie. W tym drugim przypadku to różni te dwa określenia, to podkreślanie przewagi aspektu afektywnego, a nie jak w kontekście identyfikacji – dominującej roli komponentu poznawczego, pozwalającego na zbudowanie odrębnego obrazu siebie i miejsca od innych ludzi, wspólnot i obszarów (Knez, 2005).

Obok szerokiej grupy prac dotyczących działań marketingowych i wizerunku szkoły wyższej (Drapieńska, 2006; Iwankiewicz-Rak, 2004; Krzyżak, 2009; Stachura, 2006) osobny nurt stanowią prace dotyczące pochodzenia kandydatów na studia i procesu decyzyjnego prowadzącego do wyboru studiów (Borowiec, 2006; Gąsiorowska, 2004; Król, 2007). Silny związek między zadowoleniem studentów ze studiów a ich lojalnością oraz między lojalnością a skłonnością do rekomendacji uczelni potwierdzili na podstawie swoich badań P. Stach i J. Bąk (2009). Co istotne z punktu widzenia niniejszego opracowania, do ważnych zagadnień badacze zaliczają ustalanie przyczyn powstania konkretnego obrazu uczelni wśród studentów i pracowników.

Metodyka badań

Do określenia poziomu wiedzy społeczności akademickiej o uczelni wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. Badaniem objęto grupę 102 studentów i 47 pracowników naukowych Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. W przypadku grupy studenckiej wykorzystano technikę badawczą kwestionariusza ankiety, przeprowadzonej w gmachu głównym uniwersytetu, przy ul. Podchorążych 2. Kwestionariusz wypełnili wszyscy studenci z ankietowanej grupy. W przypadku grupy pracowników zastosowano kwestionariusz ankiety w formie formularza Google, do którego link umieszczony został w treści e-maila. Kwestionariusz, wysłany do 71 pracowników naukowych UP, wypełniło 66,2% odbiorców. Badanie aspektu poznawczego utożsamiania się z uczelnią obejmowało wiedzę respondentów w obrębie 14 zadanych pytań, w tym 13 pytań zamkniętych. Ankietę wśród studentów przeprowadzono od listopada 2019 do stycznia 2020 roku, a ankietę wśród pracowników – w lipcu 2020 roku. We wrześniu 2019 roku przeprowadzono wstępne badania ankietowe w celu weryfikacji poprawności kwestionariusza ankiety.

W grupie studenckiej 72% stanowiły kobiety. Średni wiek respondenta wynosił 22 lata. 19% stanowiły osoby pochodzące z Krakowa, 29% – osoby z innych miast i 60% osoby pochodzące ze wsi (tabela 1). W grupie pracowników, którzy wypełnili metryczkę kwestionariusza, 40% stanowiły kobiety, średni wiek respondenta wynosił 41 lat, 28% stanowiły osoby pochodzące z Krakowa, a odpowiednio 36% – osoby pochodzące z innych miast i ze wsi. Studenci I stopnia studiów reprezentowali kierunki: turystyka i rekreacja, geografia oraz turystyka historyczna i dziedzictwo kulturowe, natomiast II stopnia studiów – kierunek turystyka i rekreacja.

Zarówno w przypadku studentów, jak i pracowników 100% ankietowanych osób ponad $\frac{3}{4}$ zajęć prowadziło lub uczestniczyło w zajęciach w budynku przy ul. Podchorążych 2 w Krakowie.

Tabela 1. Badana grupa

	Grupa studencka						Pracownicy
	I lic. TIR	I lic. THiDK	III lic. TIR	III lic. GEO	II mgr TIR	łącznie	
Średni wiek	21	20	22	23	24	22	41
K/Mi/W	2/4/7	7/6/8	3/2/6	1/6/12	6/11/21	19/29/60	13/17/17
M/K/B	5/8	8/13	3/8	8/11	11/27	30/72	25/17/5

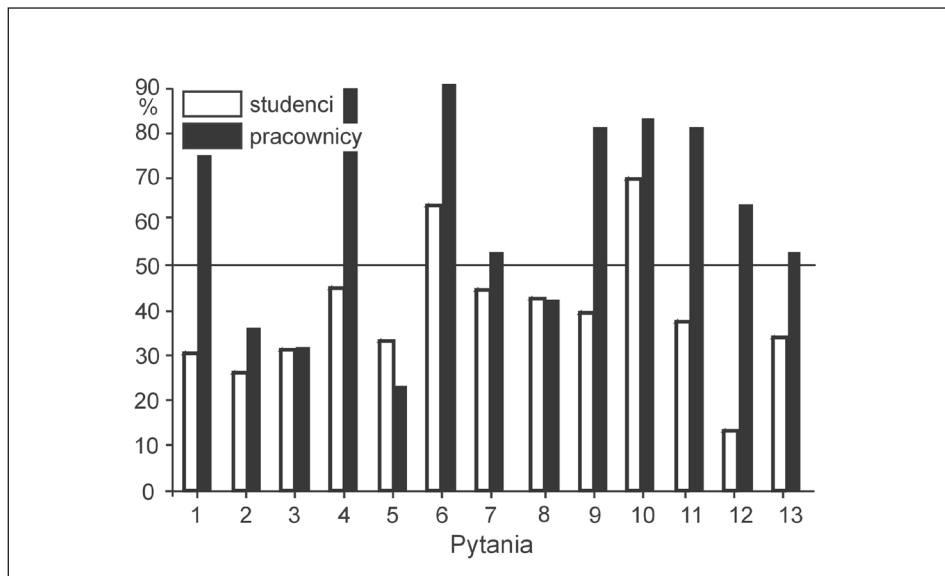
K – Kraków, Mi – miasto, W – wieś, M – mężczyzna, K – kobieta, B – brak odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

Komponent poznawczy w utożsamianiu się z uczelnią – wyniki badania ankietowego

We wstępnej ocenie obrazu wyników badania ankietowego (rycina 1, tabela 2) zauważalny jest niski odsetek prawidłowych odpowiedzi w grupie studenckiej. Jedynie w dwóch pytaniach stwierdzono ponad 50% prawidłowych odpowiedzi. Z kolei w grupie pracowników UP jedynie w przypadku sześciu pytań można mówić o wysokich odsetkach prawidłowych odpowiedzi (powyżej 70%). W całościowym obrazie odpowiedzi, na podstawie porównania 13 pytań zamkniętych, w dwóch przypadkach (pytania o tematyce historycznej) odnotowano nawet wyższe odsetki prawidłowych odpowiedzi w grupie studenckiej niż pracowniczej.

Rycina 1. Odsetek prawidłowych odpowiedzi w badaniu ankietowym komponentu poznawczego utożsamiania się z uczelnią w grupie studentów i pracowników UP



Źródło: opracowanie własne

Tabela 2. Procentowy udział prawidłowych odpowiedzi na pytania ankietowe

Pytanie	Udział prawidłowych odpowiedzi				
	I lic. TIR	I lic. THiDK	III lic. TIR	III lic. GEO	II mgr TIR
1.	23,1	42,9	27,3	38,6	23,7
2.	15,4	33,3	36,4	21,1	26,3
3.	46,2	28,6	27,3	15,8	39,5
4.	23,1	23,8	54,5	68,4	55,3
5.	38,5	42,9	45,5	5,3	34,2
6.	53,8	47,6	81,8	68,4	65,8
7.	84,6	19,0	45,5	42,1	31,6
8.	61,5	38,1	54,5	21,1	39,5
9.	46,2	47,6	27,3	31,6	44,7
10.	84,6	19,0	72,7	89,5	81,6
11.	30,8	23,8	72,7	36,8	23,7
12.	15,4	14,3	27,3	5,3	5,3
13.	38,5	4,8	45,5	47,4	34,2

Pogrubioną czcionką zapisano udziały powyżej 50% odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne

W pytaniu 1, dotyczącym przeszłości geologicznej rejonu ul. Podchorążych 2, prawidłową odpowiedź, iż u schyłku epoki lodowej (plejstocenu) teren ten porastała roślinność tundry i przypominał on dzisiejsze obszary za kołem podbiegunowym, w grupie studenckiej wskazała prawie 1/3 ankietowanych. W najczęściej udzielanej odpowiedzi studenci wskazali (33,8%) pokrycie terenu grubą warstwą lodu, a znacząca liczba odpowiedzi (30,7%) dotyczyła dna głębokiego morza, w którym żyły amonity, belemnity i gąbki. W grupie pracowniczej 3/4 respondentów udzieliło prawidłowej odpowiedzi.

W pytaniu 2 połowa badanych studentów udzieliła błędnej odpowiedzi, negując fakt, że pierwsi ludzie, którzy zasiedlili dzisiejsze wzgórze bł. Bronisławy (z Kopcem Kościuszki, 3 km od budynku UP przy ul. Podchorążych 2), wypatrywali mamutów, które zaganiali nad skarpy w ramach polowań. Ich kości oglądamy dziś wiszące na łańcuchach przed wejściem do Katedry Wawelskiej. Prawidłowej odpowiedzi, iż nie mogli budować przyciągającej dziś turystów gontyny ku czci Salwatora, udzieliło jedynie 26,5% ankietowanych studentów. W grupie pracowniczej aż 29,8% badanych wskazało wariant „nie wiem” i tylko 1/3 udzieliła odpowiedzi prawidłowej.

Zacytowany w pytaniu 3 fragment rozmowy z pierwszej połowy ubiegłego wieku, toczonej na krakowskim rynku: „Do Łobzowa? – szablę w szyni i jechać panie podchorąży” tylko zdaniem 31,5% studentów dotyczył budynku zwanego „Podchorążówką”, funkcjonującego od 1918 jako Szkoła Podchorążych Piechoty (Instytut Kadetów) w Łobzowie, ale obecnie nienależącego do UP. Pozostali ankietowani nie mieli świadomości, iż nazwa ulicy, przy której znajduje się główny gmach ich uczelni, związana jest z obiektem *vis à vis* wejścia do budynku Uniwersytetu Pedagogicznego przy ul. Podchorążych 2. Zaskakiwać może fakt, iż mniej niż 1/3 pracowników uczelni wskazała prawidłową odpowiedź na to pytanie.

Klubem sportowym, prawidłowo i najczęściej wskazywanym przez studentów (45%) i pracowników (89,4%), znajdującym się najbliżej budynku Uniwersytetu Pedagogicznego przy ul. Podchorążych 2, był Wawel.

Zaledwie co trzeci przedstawiciel badanej grupy studenckiej (33,2%) miał świadomość, że w bezpośredniej bliskości budynku UP nie jest zlokalizowany żaden kopiec (w pytaniu pojawił się kopiec Esterki u zbiegu ulic Głowackiego i Podchorążych, rozebrany przy okazji budowy obiektów sportowych klubu Wawel). Jeszcze niższy odsetek (23,4%) prawidłowych odpowiedzi odnotowano w kwestionariuszach pracowników.

W pytaniu 6, dotyczącym nazw ulic otaczających budynek UP przy ul. Podchorążych 2, 63,5% studentów i 91,5% pracowników nie wskazało prawidłowo nazwiska rektora uczelni urzędującego w okresie wypełniania ankiety.

W przybliżeniu połowa studentów i pracowników miała kłopot z rozszyfrowaniem roślinności przed głównym budynkiem uczelni (prawidłowych odpowiedzi udzieliło 44,6% studentów i 53,2% pracowników). Występowanie okazałych wiązków respondentzi tłumaczyli prawidłowo, czyli przebiegiem odcinka średniowiecznej młynówki, prowadzącej wody Rudawy do fosy miejskiej, lub nieprawidłowo (41,5%) linią granicy założenia parkowego pałacu w Bronowicach.

Rycinę w pytaniu 8, przedstawiającą rezydencję w formie ruin (pałac w Łobzowie), autorstwa Michała Stachowicza, prawidłowo rozpoznało niecałe 43% ankietowanych studentów i pracowników, wskazując, iż nie jest to obecna siedziba Wydziału Architektury Uniwersytetu Pedagogicznego.

W kolejnym pytaniu, dotyczącym instytucji, której imię nosi Uniwersytet Pedagogiczny (Komisja Edukacji Narodowej), większość studentów (59,5%) wskazała błędną odpowiedź, iż jest to ministerstwo odpowiedzialne w Polsce za naukę i szkolnictwo wyższe. Prawidłową odpowiedź, iż jest to pierwsza na ziemiach polskich świecka władza oświatowa, wskazało 8 na 10 pracowników IGUP (39,5% odpowiedzi studentów).

Najwyższy odsetek prawidłowych odpowiedzi w grupie studenckiej (69,5%) odnotowano w pytaniu dotyczącym bezpośrednio obecnej lokalizacji budynków Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie – na Osiedlu Stalowym (Nowa Huta) i ul. Podbrzezie (Kazimierz). W przypadku pracowników 17% ankietowanych udzieliło nieprawidłowej odpowiedzi na to pytanie.

W pytaniu 11, dotyczącym postaci ściśle związanej z uczelnią – prof. Wincentego Danką, największa grupa studentów (37,6%) wskazała prawidłowo, iż nie zajmował się on astronomią, matematyką i geodezją. Znacząca grupa studentów (34%) nie miała świadomości, iż postać, której imię nosi aula Uniwersytetu Pedagogicznego w budynku przy ul. Podchorążych 2, wykorzystując swoją pozycję w PZPR, przyczyniła się do zarzucenia planów likwidacji WSP i została jej rektorem. Wśród pracowników prawidłowo na to pytanie odpowiedziało 8 na 10 osób.

Kolejna postać, najczęściej wymieniana przez studenckich respondentów (56,1%) – Jerzy Owskiak, został błędnie wskazany jako osoba nieposiadająca tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Pedagogicznego. Prawidłową odpowiedź – Stanisław Lem – wskazało tylko 13,5% ankietowanych. Fakt wyróżnienia przez uniwersytet postaci związanej z WOŚP funkcjonuje natomiast w świadomości grupy pracowników UP (tylko 6,4% błędnych odpowiedzi), a po najczęściej wskazywanej prawidłowej odpowiedzi (63,8%) wskazywano błędny wariant – prezydenta Krakowa Jacka Majchrowskiego (14,9%).

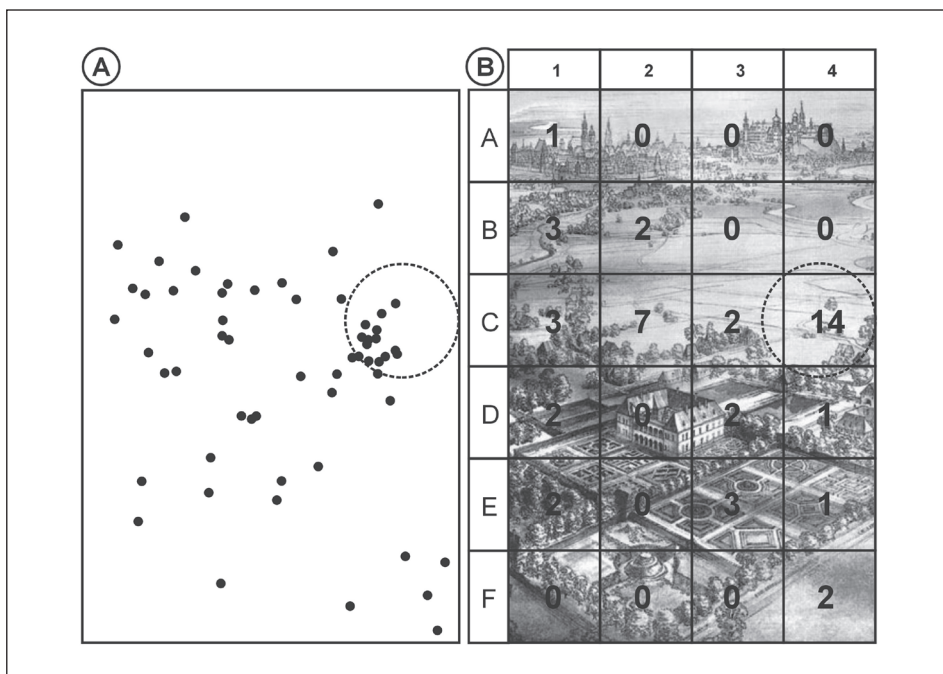
Przedostatnie pytanie dotyczyło funkcjonowania obiektów muzealnych na terenie gmachu głównego UP i najczęstszym (34%), prawidłowym wskazaniem było wśród studentów Muzeum Podręcznika. Podobny odsetek wskazań miała odpowiedź: Muzeum Ośrodka Dokumentacji Tadeusza Kantora (33,5%). Jedynie połowa pracowników IGUP

potrafiła prawidłowo wskazać obiekt muzealny znajdujący się w gmachu, w którym prowadzi ponad 75% wszystkich swoich zajęć ze studentami, korzysta z usług pracowników administracyjnych oraz w którym znajdują się pokoje pracownicze.

W ostatnim pytaniu, opartym na rekonstrukcji założenia pałacowego w Łobzowie, prawidłową współczesną lokalizację głównego gmachu UP wskazało 29,8% pracowników (rycina 2). W grupie studenckiej tylko 58% respondentów podjęło się wskazania lokalizacji budynku, z czego 29% zlokalizowało go prawidłowo. Wskazówki kierunkowe w postaci lokalizacji Wawelu, zabudowy starego miasta, pałacu w Łobzowie i kopca Esterki okazały się niewystarczające, co znajduje potwierdzenie we wnioskach z pozostałych pytań, w których pojawiają się te obiekty.

Materiał statystyczny zebrany z metryczki kwestionariusza ankiety pozwolił na próbę odpowiedzi na pytanie, czy kierunek i stopień studiów oraz pochodzenie, staż pracy i miejsce ukończenia studiów przez pracowników miały wpływ na odsetek prawidłowych odpowiedzi. W grupie studenckiej nie wykazano ścisłej zależności liczby poprawnych odpowiedzi i okresu, w którym ankietowani mają kontakt z uniwersytetem (tabela 3). Tylko w jednym pytaniu, dotyczącym lokalizacji budynków Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, najwyższym wskaźnikiem poprawnych odpowiedzi wykazali się studenci II roku studiów uzupełniających magisterskich. Może to wynikać z faktu, iż wśród studentów II roku studiów magisterskich znajdowały się osoby, które w ramach I stopnia studiów nie miały kontaktu z Uniwersytetem Pedagogicznym. Porównanie odpowiedzi studentów I i III roku studiów licencjackich pokazuje, że tylko w 6 przypadkach osoby przebywające

Rycina 2. Wskazania współczesnej lokalizacji gmachu głównego UP w grupie studenckiej (A) i pracowniczej (B) na tle rekonstrukcji założenia pałacowego w Łobzowie



Źródło: opracowanie własne

3 lata w budynku głównym UP wykazały się wyższymi odsetkami prawidłowych odpowiedzi niż studiuje w nim mniej niż jeden pełen rok akademicki. Największe różnice w tych dwóch grupach odnotowano w pytaniach dotyczących topografii uczelni i jej okolicy (obiekt sportowy, obiekt muzealny, aula). W przypadku ankietowanej grupy pracowników staż pracy nie okazał się czynnikiem istotnym w liczbie udzielonych prawidłowych odpowiedzi (tabela 3). Tylko w jednym przypadku, dotyczącym sportowego otoczenia głównego gmachu UP różnica na korzyść osób z dłuższym okresem zatrudnienia wyniosła ponad 20%. Podobny brak zależności wystąpił w przypadku obrazu wyników ankiety w podziale na absolwentów UP i pozostałe osoby. Tylko w połowie pytań pierwsza grupa wskazała więcej prawidłowych odpowiedzi i były to pytania dotyczące przeszłości geologicznej i historycznej rejonu gmachu uczelni.

Tabela 3. Procentowy udział prawidłowych odpowiedzi pracowników i studentów na pytania ankietowe w zależności od miejsca ukończenia studiów, pochodzenia i stażu pracy

Nr	Studia I, II lub III UP		Staż pracy		Poziom studiów			Pochodzenie			
	tak	nie	1-5 lat	6 lat i w.	I lic.	III lic.	II mgr	studentów		pracowników	
								KrK	inne	KrK	inne
1.	90,9	60	64,7	80,5	33	32,1	23,7	61,5	79,4	26,3	25,3
2.	40,9	32	47,1	30,5	24,4	28,7	26,3	30,8	35,3	15,8	24,1
3.	18,2	44	35,3	27,8	37,4	21,5	39,5	30,8	29,4	36,8	24,1
4.	95,5	84	70,6	100,0	23,4	61,5	55,3	84,6	88,2	36,8	43,4
5.	22,7	24	17,6	25,0	40,7	25,4	34,2	23,1	23,5	31,6	33,7
6.	90,9	92	88,2	93,0	50,7	75,1	65,8	84,6	91,2	84,2	50,6
7.	63,6	44	47,1	55,6	51,8	43,8	31,6	46,2	52,9	52,6	28,9
8.	90,9	60	52,9	40,3	49,8	37,8	39,5	38,5	41,2	57,9	30,1
9.	40,9	32	82,4	77,8	46,9	29,4	44,7	92,3	76,5	57,9	31,3
10.	18,2	44	82,4	84,8	51,8	81,1	81,6	69,2	85,3	63,2	83,1
11.	95,5	84	82,4	79,6	27,3	54,8	23,7	69,2	82,4	31,6	26,5
12.	22,7	24	52,9	69,5	14,8	16,3	5,3	53,8	67,6	10,5	4,8
13.	90,9	92	64,7	47,2	21,6	46,4	34,2	53,8	50,0	47,4	27,7

Pogrubioną czcionką zapisano wyższy odsetek.

Źródło: opracowanie własne

Znaczące różnice w liczbie prawidłowych odpowiedzi zanotowano natomiast pomiędzy ankietowanymi studentami z terenu Krakowa a studentami pochodzącymi z innych miejscowości (tabela 3). Ci pierwsi wykazali się lepszą znajomością nazw ulic, terenów zielonych, obiektów hydrotechnicznych i obiektów historycznych. Fakt pochodzenia nie był natomiast istotnym elementem w przypadku prawidłowych odpowiedzi udzielonych przez pracowników.

Zakończenie

Wyników badania ankietowego, przeprowadzonego na grupie studentów i pracowników IG UP w Krakowie, nie można odnosić do całej społeczności akademickiej uczelni. Mają one charakter eksploracyjny. Świadczą one o ograniczonej wiedzy studentów o uczelni, w której uczęszczają na zajęcia, nie wskazują na przywiązanie do miejsca. W przypadku pracowników UP prawidłowe odpowiedzi przeważały jedynie w pytaniach opierających się na informacjach praktycznych, organizacyjnych, proceduralnych, w przeciwieństwie do tych, które dotyczyły historii i aktualnych wydarzeń związanych z Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie. Na podstawie komponentu poznawczego, pamiętając, że jest to tylko jeden z wielu aspektów identyfikacji z miejscem, można wysunąć wniosek o postrzeganiu uczelni przez społeczność akademicką jako anonimowego nie-miejsca, nieposiadającego głębszych symbolicznych i społecznych znaczeń. Przykładowo, 2/3 studentów i 2/3 pracowników nie miało świadomości, iż nazwa ulicy, przy której znajduje się główny gmach uczelni, związana jest z obiektem znajdującym się *vis à vis* wejścia do tego budynku. Przedstawiciele obu grup w większości przypadków nie posiadali też wiedzy o kopcu Esterki, który był zlokalizowany w najbliższym sąsiedztwie miejsca ich studiowania i pracy, podobnie jak nieodległy rejon Salwatora z gontyną i kościołem św. Salwatora. Dla 2/3 studentów i 2/3 pracowników budynek pałacu w Łobzowie, należący obecnie do Politechniki Krakowskiej, jest obiektem nieodkrytym lub funkcjonującym w świadomości jako budynek należący do Uniwersytetu Pedagogicznego. Połowa respondentów miała problem z określeniem przebiegu słynnej Młynówki Królewskiej przed gmachem głównym UP i odnalezieniem na jego terenie obiektu muzealnego.

Obraz nieprawidłowych odpowiedzi społeczności studenckiej UP wpisuje się we wnioski wynikające z obserwacji poczynionej na różnych płaszczyznach życia akademickiego studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (Majchrzak, 2013). Potwierdza się tym samym model szkoły wyższej jako przedsiębiorstwa usługowego, gdzie przyjmuje się, że student to klient, a szkoła wyższa – przedsiębiorstwo usługowe. Zasadna wydaje się próba zatrzymania procesu, w którym budynki uczelni, podobnie jak współczesne lotniska czy hotele, stają się w studenckich doświadczeniach z uczelnią bardzo podobne do siebie. To ujednoczenie odbywa się za cenę rezygnacji z tożsamości.

Wspomnienia związane z miejscem mają różny wydźwięk dla każdego z nas – osobisty, emocjonalny, społeczny, ekonomiczny, jednak nigdy nie pozostajemy obojętni względem nich, co jest rezultatem nakładania się wielu różnych czynników (społecznych, fizycznych, historycznych, administracyjnych) (Rychlewska, 2010). Tematyka przywiązania do miejsca wymaga dalszych szczegółowych badań, opartych na analizie komponentów innych niż komponent poznawczy. W przywiązaniu do miejsca obok wymiaru poznawczego dużą rolę odgrywają również wymiary afektywny i behawioralny. Więż nie jest bowiem tylko funkcją dokładności poznania miejsca, rozległości wiedzy oraz intensywności przekonań. Takie wieloaspektowe badania umożliwią odpowiedź na pytanie, czy na liście nie-miejsc we współczesnych dyskusjach nad przestrzenią, obok lotnisk, banków, sieciowych supermarketów i hoteli, znajdują się uniwersytety.

Literatura

References

- Augé, M. (2011). *Nie-miejsca. Wprowadzenie do antropologii hipernowoczesności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bańka, A. (2002). *Społeczna psychologia środowiskowa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Bielska, B., Magoń, A., Szczepaniak, P. (2015). Czy studenci Uniwersytetu Mikołaja Kopernika utożsamiają się ze swoją uczelnią?. Zespół Realizacji Badań Pryzmat Instytutu Socjologii. Pozyskano z: http://www.home.umk.pl/~pryzmat/images/dokumenty/bielska_magon_szczepaniak_2015_tozsamosc_umk.pdf
- Bierwiazczonek, K. (2018). Miejsca i nie-miejsca w perspektywie badań nad przestrzeniami publicznymi polskich miast. *Acta Universitatis Lodzensis Folia Sociologica*, 64, 55–70.
- Borowiec, M. (2006). Pochodzenie terytorialne studentów Akademii Pedagogicznej w Krakowie. *Idee i praktyczny uniwersalizm geografii, Dokumentacja Geograficzna*, 33, 16–20.
- Böhme, G. (2002). *Filozofia i estetyka przyrody w dobie kryzysu środowiska naturalnego*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Buttimer, A., Seamon, D. (1980). *The human experience of place and space*. Londyn: Croom Helm Publishers.
- Chmielewski, J.M. (2010). *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej.
- Cwynar, A. (2017). Stacja benzynowa jako miejsce antropologiczne. *Quart*, 1–2, 94–107.
- Drapińska, A. (2006). Kierunki działań marketingowych w szkole wyższej. *Marketing i rynek*, 12, 11–16.
- Dymnicka, M. (2011). Od miejsca do nie-miejsca. *Folia Sociologica*, 36, 35–52.
- Fabiszak, M., Brzezińska A. (2018). *Cmentarz. Park. Podwórko. Poznańskie przestrzenie pamięci*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Gąsiorowska, A. (2004). *Analiza procesu decyzyjnego kandydatów na studia na Politechnice Wrocławskiej*. Wrocław.
- Głyda, B. (2013). Miejski turysta – przyglądając się pustce. *Turystyka Kulturowa*, 11, 48–60.
- Gniewiak, M. (2013). Przestrzeń w narracjach osobistych i eksperckich. W: K. Wódcz (red.), *Zapomniane miejsca, zapomniani ludzie. Restrukturyzacja ekonomiczna a zmiana kulturowa*. Katowice: Wydawnictwo Śląsk.
- Hammit, W.E., Backlund, E.A., Bixler, R.D. (2006). Place bonding for recreation places: Conceptual and empirical development. *Leisure Studies*, 25, 17–41.
- Hay, R. (1998). Sense of place in developmental context. *Journal of Environmental Psychology*, 18, 5–29.
- Hernandez, B., Hidalgo, M. C., Salazar-Laplace, M. E., Hess, S. (2007). Place attachment and place identity in natives and non-natives. *Journal of Environmental Psychology*, 27, 309–319.
- Hidalgo, M.C., Hernández, B. (2001). Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273–281.
- Hubbard, P., Kitchin, R., Valentine, G. (2008). *Key Texts in Human Geography*. London.
- Hubbard, P., Kitchin, R., Valentine, G. (2004). *Key Thinkers on Space and Place*. London.
- Iwankiewicz-Rak, B. (2004). Zarządzanie marketingowe szkołą wyższą. W: G. Nowaczyk, M. Kolasiński (red.), *Marketing szkół wyższych*. Poznań: Wyższa Szkoła Bankowa.
- Jorgensen, B.S., Stedman, R.C. (2006). A comparative analysis of predictors of sense of place dimensions: Attachment to, dependence on, and identification with lakeshore properties. *Journal of Environmental Management*, 79, 316–327.
- Karpińska, E. (2007). Food court jako nie-miejsce. *Łódzkie Studia Etnograficzne*, 46.
- Knasińska-Falbińska, K. (2014). Student – klient na współczesnym uniwersytecie. *Pedagogika Szkoły Wyższej*, 1, 94–104.
- Knez, I. (2005). Attachment and identity as related to a place and its perceived climate. *Journal of Environmental Psychology*, 25, 203–233.

- Król, A. (2007). Motywy wyboru studiów geograficznych przez studentów Akademii Świętokrzyskiej. *Nauki Geograficzne w Badaniach Regionalnych*, 4, 15–22.
- Krzyżak, M. (2009). Istota i potrzeba budowania wizerunku uczelni. *Zeszyty Naukowe WSOWL*, 2, 119–126.
- Kurcińska, L. (2018). Heterotopia przedszkola, o nie-miejscu w miejscu. *Forum Pedagogiczne*, 2, 257–266.
- Kurzynoga, M. (2012). Heterotopia domu dziecka, czyli o miejscu bez miejsca. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja: kwartalnik myśli społeczno-pedagogicznej*, 4(60), 87–95.
- Lewicka, M. (2012). *Psychologia miejsca*. Warszawa: Scholar.
- Libura, H. (1990). *Percepcja przestrzeni miejskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Majchrzak, K. (2013). Gra miejska, Studenci UMK wobec miejsc (nie)pamięci. *Dyskursy Młodych Andragogów*, 14, 133–147.
- Majchrzak-Ptak, K. (2019). Proces uczenia się własnych miejsc (pamięci) w świetle projektu „Studenci wobec miejsc (nie)pamięci UMK”. W: M. Mendel, W. Theiss (red.), *Pamięć i miejsce. Perspektywa społeczno-edukacyjna*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Mandal, A., Moroń, M. (2017). Skala typów przywiązania do miejsca według typologii Davida M. Hummona (1992): ustrukturyzowana jakościowa metoda badania przywiązania do miejsca zamieszkania. *Psychologia Społeczna*, tom 12, 2(41), 185–204.
- Massey, D. (1995). The Conceptualization of place. A Place in the World? W: D. Massey, P. Jess (red.), *Place, Culture and Globalization*. Oxford: Oxford University Press.
- Melosik, Z. (2002). *Uniwersytet i społeczeństwo. Dyskursy wolności, wiedzy i władzy*. Poznań: Wolumin.
- Mendel, M. (2017). *Pedagogika miejsca wspólnego: miasto i szkoła*. Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra.
- Nawratek, K. (2008). *Miasto jako idea polityczna*. Kraków: Korporacja Ha!art.
- Paprzyca, K. (2015). Miejsca – nie-miejsca w przestrzeniach małych miasteczek. *Przestrzeń i forma*, 23(2), 9–18.
- Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion.
- Riger, S., Lavrakas, P.J. (1981). Community ties: Patterns of attachment and social interaction in urban neighborhoods. *American Journal of Community Psychology*, 9, 55–66.
- Rychlewska, P. (2010; 2021, 15 marca). Psychospołeczne więzi z miejscem zamieszkania mieszkańców warszawskiego Młynowa i podwarszawskiego Pomiechówka. *Kultura i Historia*, 17. Pozyskano z: <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/1834>
- Shamai, S. (1991). Sense of place: An empirical measurement. *Geoforum*, 22, 347–358.
- Stach, P., Bąk, J. (2009). Na ścieżkach zadowolenia i lojalności – poszukiwanie modelu w kontekście uczelni. *Marketing i Rynek*, 4, 20–25.
- Stachura, E. (2006). Elementy wizerunku szkoły wyższej. W: G. Nowaczyk, P. Lisiecki (red.), *Marketingowe zarządzanie szkołą wyższą*. Poznań: Wyższa Szkoła Bankowa.
- Stedman, R.C. (2003). Sense of place and forest science: Toward a program of quantitative research. *Forest Science*, 49, 822–829.
- Tuan, Yi-Fu (1974). *Topophilia: A Study of Environmental Attitudes and Values*. New York: Columbia University Press.
- Urry, J. (2007). *Spojrzenie turysty*. Warszawa: PWN.
- Williams, D.R., Vaske, J.J. (2003). The measurement of place attachment: Validity and generalizability of a psychometric approach. *Forest Science*, 49, 830–840.
- Wróbel, P. (2018). Lotnisko – miejsce czy nie-miejsce? Wartości architektoniczno-przestrzenne, symboliczne i społeczne zespołów zabudowy portów lotniczych w kontekście idei Airport City i Aerotropolis. *Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula*, 61(4), 36–39.

Witold Warcholik, dr nauk o Ziemi, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Instytut Geografii, Katedra Turystyki i Badań Regionalnych. Wykładowca akademicki, autor publikacji z zakresu turystyki, geomorfologii, kartografii i GIS. Miłośnik Krakowa i Beskidu Niskiego, licencjonowany

przewodnik miejski i OPN, pilot wycieczek, instruktor turystyki kwalifikowanej, questingu, a w czasie wolnym maratończyk, entuzjasta turystyki górskiej i fotografii.

Witold Warcholik, PhD in Earth Sciences, geodetic engineer, currently employed in the Department of Tourism and Regional Studies at the Pedagogical University of Krakow. Author of several publications on tourism, geomorphology, cartography and GIS, an avid Krakow fan, licensed Krakow city and OPN guide, a tour guide, marathon runner, mountaineering enthusiast and a photographer.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3413-582X>

Adres/Address:

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Instytut Geografii
Katedra Turystyki i Badań Regionalnych
ul. Podchorążych 2
30-084 Kraków, Poland
e-mail: witold.warcholik@up.krakow.pl